

прав і свобод людини і громадянина, не забуваючи при цьому про важливість та дієвість її проведення з метою досягнення завдань кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Даниленко А.В. Деякі проблемні питання освідчення осіб / Даниленко А.В., Савчук Т.І., Купріянова Л.С., Гусева В.О. // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 1. – С. 180-185.
2. Ключуряк С. Мета і завдання проведення освідчення за КПК України / С. Ключуряк // Закон и жизнь. – 2013. – №3. – С. 25-27
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доп. станом на 4 черв. 2014 року [Текст]. – К.: Паливода А. В., 2014. – 328 с.
4. Кунтій А. І. Тактика проведення освідчення підозрюваного у кримінальному провадженні про умисне вбивство, вчи-

нене в стані сильного душевного хвилювання / А. І. Кунтій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2014. – Вип. 2. – С. 310-320.

5. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Освідчення – засіб інформаційного забезпечення розслідування / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2014. – 2(31). – С. 131-135.

6. Харченко С. В. Тактика проведення освідчення неповнолітніх осіб / С. В. Харченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – Вип. 3. – С. 225-229.

7. Чаплинський К. О. Актуальні питання примусового освідчення / К. О. Чаплинський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 393-398.

8. Чаплинський К. О. Освідчення як об'єкт криміналістичного дослідження [Електронний ресурс] / К. О. Чаплинський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 449-453.

УДК 343.14+343.135

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Рогатинська Н.З., к. ю. н., доцент,
завідувач кафедри публічного права
юридичного факультету

Тернопільський національний економічний університет

Олійник Ю.І., студент III курсу
юридичного факультету

Тернопільський національний економічний університет

Стаття присвячена дослідженню деяких аспектів визнання доказів недопустимими під час судового розгляду судами першої інстанції. Звертається увага на можливість вирішення питання про недопустимість доказів до виходу у нарадчу кімнату.

Ключові слова: допустимість доказів, оцінка доказів, судовий розгляд, суд першої інстанції, належна правова процедура.

Статья посвящена исследованию некоторых аспектов признания доказательств недопустимыми в ходе судебного разбирательства судами первой инстанции. Обращается внимание на возможность решения вопроса о недопустимости доказательств до выхода в совещательную комнату.

Ключевые слова: допустимость доказательств, оценка доказательств, судебное разбирательство, суд первой инстанции, надлежащая правовая процедура.

Rogatynska N.Z., Oliinyk Y.I. SOME ASPECTS OF RECOGNITION IN ADMISSIBILITY OF EVIDENCE IN A TRIAL PHASE

The article deals with investigation of some aspects of recognition inadmissibility of evidence in a trial phase by court of first instance. Attention is drawn to the possibility of solving question about inadmissibility of evidence before going to deliberation room.

Key words: admissibility of evidence, evaluation of evidence, trial process, court of first instance, due process.

Реалізація права кожної людини на справедливий судовий розгляд неможлива як без виконання завдань кримінального провадження, так і без застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури, що безпосередньо залежить від інституту допустимості доказів. На даний час кримінально-процесуальне законодавство безальтернативно закріплює, що судові рішення повинні бути обґрунтованими, тобто прийнятим на підставі об'єктивно з'я-

сованих обставин, які підтверджені доказами [1, с. 370], а недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення [1, с. 35].

Кримінальне переслідування і призначення винним справедливого покарання, а також відмова від кримінального переслідування невинних, звільнення їх від покарання, реабілітація кожного, хто необґрунтовано притягувався до кримінальної відповідальності, неможливі

без кримінально процесуального доказування, яке є обов'язковою умовою досягнення завдань кримінального провадження. Однією з властивостей доказів є їх допустимість із точки зору законності джерел, методів і прийомів, за допомогою яких вони були отримані.

Деякі проблеми, пов'язані з порядком визнання доказів недопустимими, вже досліджувалися у наукових працях таких учених, як: С. А. Альперт, В. Д. Арсеньєв, М. І. Бажанов, Р. С. Белкін, А. Р. Белкін, В. П. Бож'єв, Л. Є. Владимиров, С. А. Голунський, Г. Ф. Горський, І. М. Гуткін, М. М. Гродзинський, В. Я. Дорохов, П. С. Елькінд, О. П. Єндовицька, З. З. Зінатулін, Л. М. Карнеєва, М. М. Кіпніс, Є. Г. Коваленко, М. Є. Шумило, Н. Я. Якубович та інші.

Основним завданням дослідження є аналіз деяких проблемних аспектів законодавчого регулювання інституту допустимості доказів, зокрема акцентування уваги на недосконалому процесуальному порядку визнання доказів недопустимими в судовому провадженні.

М. А. Погорецький під допустимістю доказів розуміє таку внутрішню властиву їм якість, внаслідок якої ці докази здатні встановити обставини, що необхідні для повного і правильного вирішення певної справи, а вимога належності охоплює не весь доказ у цілому, а лише його змістовну частину – фактичні дані. Сукупність вимог, що висувуються законом до процесу отримання доказів, становить інститут процесуальної допустимості, який полягає в тому, що належні до справи фактичні дані повинні бути одержані зі встановленого законом джерела уповноваженим на це суб'єктом кримінального процесу (органом дізнання, слідчим чи судом) і закріплені у спосіб, передбачений у кримінально-процесуальному законі [2, с. 479-493].

Відповідно до ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Пленум ВСУ в п. 19 постанови від 01 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» зазначає, що докази повинні визнаватися отриманими незаконним шляхом, наприклад, тоді, коли їх збирання та закріплення здійснене або з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку або не уповноваженою на те особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами [3, с. 10].

У зв'язку із цим В. М. Тертишник вважає, що допустимість доказів означає правову придатність для використання їх у кримінальному процесі як аргументів у доказуванні, а саме:

1) фактичні дані як докази одержані: а) уповноваженим на те суб'єктом; б) з відомого, перевіреного та не забороненого законом джерела; в) у встановленому законом порядку з дотриманням процесуальної форми, яка гарантує захист прав та законних інтересів громадян;

2) фактичні дані та сам процес їх одержання належним чином закріплені та засвідчені;

3) зібрані докази та інші матеріали кримінальної справи в цілому дозволяють здійснити перевірку достовірності та законності одержання фактичних даних [4, с. 287].

Слід зазначити, що КПК не регулює порядку визнання судом доказів недопустимими до видалення суду в нарадчу кімнату. Зазвичай рішення суду щодо недопустимості доказів приймається за клопотанням сторони обвинувачення або потерпілого та його захисника, під час безпосереднього винесення вироку в нарадчій кімнаті.

Кримінально процесуальне законодавство прямо не регламентує питання щодо того, чи може суд бути ініціатором визнання доказів недопустимими чи ні. Однак у наукових джерелах вказується на можливість визнання недопустимості доказів як за ініціативою сторін, так і самим судом [5, с. 87]. Деякі автори при розгляді порядку визнання судом доказів недопустимими не акцентують увагу на цьому питанні [6, с. 356-358] або зазначають у загальному вигляді, що при ухваленні будь-якого судового рішення, в тому числі вироку чи іншого судового рішення, що завершує судовий розгляд, суддя також може і зобов'язаний вирішити питання допустимості доказів. Водночас пропонується редакція ст. 89 КПК, відповідно до якої суд вирішує питання допустимості доказів за власною ініціативою або за клопотанням учасників кримінального провадження перед прийняттям судового рішення. Таким чином, єдності у тлумаченні ст. 89 КПК на сьогодні не досягнуто, що може негативно вплинути на судову практику [2, с. 481].

Тому на підставі як вищезазначеного, так і частини 1 статті 89 КПК можна стверджувати, що суд вирішує питання допустимості доказів у нарадчій кімнаті під час ухвалення остаточного судового рішення. Однак у ч. 2 ст. 89 КПК передбачено виняток із цього правила, що стосується встановлення «очевидної недопустимості доказів». У цьому разі суд визнає цей доказ недопустимим під час судового розгляду, тобто на більш ранньому етапі, до виходу в нарадчу кімнату. Отже, із цього випливає, що ознаки недопустимості доказів поділяються законодавцем на очевидні та неочевидні. І залежно від цього суд за своїм внутрішнім переконанням визначає момент прийняття рішення щодо недопустимості доказів, який окреслений межами судового розгляду [1, с. 36.].

Таким чином, можна виокремити порядок визнання доказів недопустимими за критерієм очевидності недопустимості доказів. У разі очевидної недопустимості доказів суд визнає цей доказ недопустимим під час судового розгляду, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. У разі, якщо докази не є очевидно недопустимими, суд вирішує питання про їх допустимість під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення остаточного судового рішення.

Однак категорія «очевидна недопустимість доказів» є оціночною, і оцінка очевидності недопустимості доказів може викликати складнощі у судовій практиці. Як вказує Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Інформаційному листі № 223-1446/0/4-12 від 05.10.2012 р. «Про деякі питання порядку здійснення судового

розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» [7, с. 23], відомості, матеріали та інші фактичні дані, отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку чи з його порушенням, є очевидно недопустимими, а це, відповідно до ч. 2 ст. 89 КПК, тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Зазначене правило застосовується і щодо доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК) за умови підтвердження сторонами кримінального провадження їх очевидної недопустимості. В іншому випадку суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення (п. 8). Тобто очевидно недопустимими можна вважати докази, які:

1) отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку;

2) отримані органом досудового розслідування з порушенням передбаченого процесуальним законом порядку;

3) докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК) [1, с. 35-36].

Аналізуючи Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, можна зробити висновок, що визнання доказу очевидно недопустимим має бути ініційовано сторонами. Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.

Убачається, що більш доцільним є розгляд цього клопотання і дослідження інших доказів на підтвердження доводів сторін про дотримання чи недотримання (порушення) закону під час формування доказу саме безпосередньо після заявленого клопотання, а не в нарадчій кімнаті під час винесення рішення.

На нашу думку, відкладання прийняття рішення щодо недопустимості доказів до моменту винесення вироку є неправильним. На глибоке переконання, дана процедура може бути можливою лише тоді, коли сторона обвинувачення не згідна із визнанням доказу недопустимим і має намір під час подальшого судового розгляду відшукати нові аргументи, що спростовували би твердження про порушення закону під час збирання доказів. У такому разі суд вправі відкласти вирішення клопотання до закінчення судового розгляду або до постановлення вироку.

Вирішення питання про недопустимість доказів до виходу в нарадчу кімнату сприяло би більш ефективному судовому розгляду, економічно б час та вносило б визначеність у процес судового розгляду, оскільки встановлення судом недопустимості доказу (що означає те, що в суді вже сформулювалося внутрішнє переконання, впевненість у тому, що цей доказ є недопустимим) тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його

дослідження в судовому засіданні. При цьому не лише суд, а й сторони втрачали б можливість подальшого посилення на цей доказ як на підставу обстоювання ними своїх правових позицій. Дана процедура орієнтувала б сторони на більш динамічне коригування мотивів та обґрунтування своїх позицій, сприяла б виробленню ефективної правової позиції.

Цілком справедливо заслуговують на підтримку й погляди О. Т. Панасюка про те, що оцінка допустимості доказів лише в підсумкових судових актах неодмінно призводить до обмеження прав учасників процесу. Це виражається в тому, що «учасник процесу, який надав визнаний судом недопустимий доказ, позбавляється таким чином права своєчасно подати додатковий доказ, позбавляється можливості іншим чином відреагувати на ситуацію, що склалася після вирішення питання про допустимість доказів» [8, с. 258].

Сторони, дізнаючись про оцінку судом доказів лише при оголошенні вироку, не мають можливості висловити свою думку із цього питання, право на що передбачено законом (зокрема, ч. 3 ст. 89 КПК), а також надати докази на підтримку даної думки (ст. 22; п. п. 9.10 ч. 3, п. п. 1, 2, 3 ч. 4 ст. 42; п. п. 3, 6 ч. 1, п. 3 ч. 3 ст. 56; ч. 3 ст. 61; ч. 3 ст. 62; ч. 1 ст. 349 КПК).

Доводячи до відома сторін оцінку допустимості доказів лише в підсумковому судовому акті, суд суттєво обмежує сторони в можливості відстоювати свої процесуальні інтереси. Така ситуація суперечить принципу справедливості судового розгляду, закріпленого в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Окрім того, крім обмеження прав учасників процесу, вказана форма оцінки призводить і до меншої обґрунтованості самого рішення суду в питанні допустимості доказів, яке встановлюється в цьому разі без урахування аргументів учасників кримінального провадження [2, с. 479].

Також варто зазначити й те, що в КПК відсутній механізм відновлення судового слідства та повернення до з'ясування обставин і перевірки їх доказами на етапі постановлення вироку, що позбавляє суд можливості розглянути питання допустимості того чи іншого доказу, якщо такі труднощі виникають у суду саме на цей момент. Зауважимо, що КПК України 1960 р. передбачав можливість відновлення судового слідства під час наради суддів при постановленні вироку, коли суд визнає за необхідне з'ясувати будь-яку обставину, яка має значення для кримінального провадження (ст. 326 КПК 1960 р.) [9, с. 320].

Вважаємо, що необхідно відновити це положення і в новому КПК 2012 р. А до цього моменту необхідно застосовувати відповідний порядок за аналогією закону. Так, дійшовши в нарадчій кімнаті до іншого, аніж під час судового слідства, висновку про оцінку допустимості доказів, суду доцільно буде:

1) відновити судове слідство;

2) довести до відома сторін те, які підстави суд убачає для постановки питання про оцінку допустимості доказів;

3) запропонувати сторонам та іншим учасникам судового розгляду висловити свою думку й надати докази в її підтримку та здійснити

заходи щодо отримання доказів, необхідних для перевірки допустимості доказів, що викликали сумніви в суду (наприклад, доручити проведення експертизи, допитати свідків тощо);

4) за результатами перевірки ухвалити із цього питання рішення у вигляді ухвали, після чого продовжити судовий розгляд з етапу доповнення судового слідства.

Висновки. Проблема реалізації належної правової процедури під час вирішення судом питання про визнання доказів недопустимими на стадії судового розгляду є назрілою та потребує якнайшвидшого вирішення, оскільки перешкоди нормативної регламентації вказаного інституту тягнуть за собою не лише складнощі «формального» характеру, а й суттєво обмежують права й законні інтереси учасників судового провадження, перешкоджають здійсненню справедливого судового розгляду на основі принципу змагальності, а в деяких випадках призводять до порушення закону. Тому вирішення питання допустимості доказів має відбуватися в нарядчій кімнаті при постановленні підсумкового судового рішення не як єдино можливий порядок (за одним-єдиним винятком), а лише як один із можливих (доцільних саме за розсудом суду) варіантів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 238 с.
2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: моногр. – Х., 2007. – С. 479, 481, 482, 492–493.
3. Постанова пленуму Верховного Суду України: «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» // Вісник Верховного Суду України. – 1996. – № 11. – С. 9–13.
4. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник. – 4-те вид., допов. і переробл. – К., 2003. – 1120 с.
5. Ткачук О. С. Визнання доказів допустимими за Кримінальним процесуальним кодексом України / О. С. Ткачук / Часопис цивільного і кримінального судочинства – 2013. – № 9. – С. 86–91.
6. О. В. Литвин. Деякі питання порядку визнання судом недопустимості доказів у стадії судового розгляду / О. В. Литвин / Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–1. – С. 356–358.
7. Інформаційний лист Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» № 223-1446/0/4-12 від 05.10.2012 р. // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 1. – С. 22–25.
8. Панасюк О. Застосування належної правової процедури судом першої інстанції при вирішенні питання допустимості доказів / О. Панасюк / Національний Юридичний журнал: теорія і практика. – 2014. – № 3. – С. 256–261.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України 1960 р. – Київ: Центр учбової літератури, 2003. – 336 с.

УДК 343.611+343.985

ПОДАЛЬШІ КРОКИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ПРО БОРТЬБУ ТА ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ

Сайнчин О.С., д. ю. н., професор
Класичний приватний університет

Протидія корупції розглядається з точки зору визначення наукового та нормативно-правового розуміння поняття корупції. Визначаються шляхи та принципи формування концепції подолання корупції. Розглядаються можливості коригування процесу створення структури, яка в змозі розслідувати злочини, пов'язані з корупційними діяннями.

Ключові слова: корупція, правове регулювання поняття корупції, принципи протидії корупції.

Противодействие коррупции рассматривается с точки зрения определения научного и нормативно-правового понятия коррупции. Определяются пути и принципы формирования концепции борьбы с коррупцией. Рассматриваются возможности корректирования процесса создания структуры, которая может расследовать преступления, связанные с коррупционными деяниями.

Ключевые слова: коррупция, правовое регулирование понятия коррупции, принципы противодействия коррупции.

Sainshin A.S. FURTHER IMPLEMENTATION STEPS OF UKRAINE LAWS OF FIGHT AGAINST CORRUPTION

Anti-corruption in terms of defining the scientific and regulatory concept of corruption is considered. The ways and principles of the fight against corruption concept are defined. Possibilities of the process correction of the structure that can investigate crimes related to acts of corruption creating are considered.

Key words: corruption, legal regulation of the corruption concept, anti-corruption principles.

Нині в українському законодавстві існують численні нормативно-правові акти, які регламентують початок розробки різних форм запобігання, протидії та боротьби з корупцією. Розроблені та впроваджуються державна програма й антикорупційна стратегія, антикорупційні заходи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування,

визначені державні органи, на які покладені обов'язки протидії корупції. Але відсутніх результатів в антикорупційній боротьбі немає. Безкарність корупціонерів породжує недовіру громадського суспільства до влади.

Існує достатньо робіт науковців про визначення загальної концепції боротьби з корупцією (С. Алферов, А. Аркуша, Н. Армаш,